

SPECIALIŲ ŽINIŲ PANAUDOJIMO PROBLEMATIKA VIEŠAJAME ADMINISTRAVIME

Prof. dr. **Eglė Bilevičiūtė**,
Mykolo Romerio universitetas, Teisės mokykla,
Viešosios teisės institutas,
Ateities g. 20, 08303 Vilnius, Lietuva,
<eglek@mruni.eu>

Anotacija

Lietuvos Respublikos administracinis procesas plačiąja prasme apima ir viešojo administravimo subjektų veiklą. Viešojo administravimo subjektų priimamiems administraciniais sprendimams yra keliami teisėtumo ir pagrįstumo reikalavimai. Administraciniai teismai yra teisminės kontrolės institucija, kuri spręsdama administracinį ginčą sprendime pateikia išvadą, ar viešojo administravimo subjekto priimtas administracinis sprendimas yra teisėtas ir tinkamai pagrįstas faktais bei teisės normomis, kaip to reikalauja teisės aktai. Administracinėje byloje kilus klausimų, reikalaujančių specialiųjų mokslo, meno, technikos ar amato srities žinių, teismas ar teisėjas turi skirti ekspertą arba pavesti ekspertizės įstaigai atlikti ekspertizę. Nagrinėjant administracinį ginčą teisme gali būti pasitelkta ir specialistų paaiškinimais. Tačiau Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme mes nerasime nei eksperto, nei specialisto sąvokos, todėl kyla klausimas, ar viešojo administravimo subjektas priimdamas administracinį sprendimą turi teisę pasitelkti specialisto ar eksperto pagalbą, ar administracinėse procedūrose gali dalyvauti minėti subjektai ir pan. Taigi, šio straipsnio tikslas yra įvertinus administracinių teisinių santykių, kylančių viešajame administravime, prigimtį moksliniu požiūriu išanalizuoti specialiųjų žinių panaudojimo priimant administracinius sprendimus pagrindinius aspektus ir pateikti šiuo klausimu trumpas išvadas.

Raktiniai žodžiai: viešasis administravimas, administracinis procesas, specialios žinios, ekspertas, specialistas

Ivadas

Nors ekspertizės ir specialiųjų žinių taikymo teisenoje problemos mokslininkus ir specialistus daugiausiai domino baudžiamajame procese, tačiau jau XX amžiaus pabaigoje – XXI amžiaus pradžioje buvo pradėta rimtai analizuoti specialiųjų žinių taikymo administracinės teisenoje aspektai. Dažnai tai atliko mokslininkai, kurie jau nagrinėjo kriminalistikos problemas. Specialiųjų žinių

sampratą ir taikymą teisės procesuose nagrinėjo Kęstutis Stungys¹, Raimundas Jurka ir Karolis Kurapka, Rasa Žibaitė-Neliubšienė². Dauguma mokslininkų specialiųjų žinių taikymą analizuoja per ekspertų veiklos vertinimą. Jurgita Paužaitė-Kulvinskienė, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė ir Virgilijus Pajaujis³ analizavo eksperto veiklos aspektus. Tai pat ekspertų veiklą nagrinėjo užsienio mokslininkai Michael C Bowers⁴, Hubert L Dreyfus ir Stuart E. Dreyfus⁵, Rafal Ciesla⁶, Malcolm Craig⁷, Michael E Rackemann⁸. Specialiųjų žinių taikymo problemas nagrinėjo ir Lietuvos, ir užsienio mokslininkai. Tačiau, pagrindinis dėmėsis buvo skiriamas baudžiamosios ir civilinės teisenos problemoms. Specialiųjų žinių panaudojimą baudžiamajame procese nagrinėjo Gabriele Juodkaitė-Granskienė, Hendryk Malevski ir Remigijus Merkevičius⁹, Eglė Latauskienė¹⁰, Janina Juškevičiūtė ir Ryšardas Burda¹¹. Galima rasti bendrą Lietuvos ir užsienio mokslininkų darbų, pvz., Giedrė Maslauskaitė ir Sofia

- ¹ Stungys, K. (2004). Specialių žinių samprata ir panaudojimo ypatumai. *Jurisprudencija*, 52, 44, 81–91: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3269/3067>
- ² Jurka, R., Kurapka, K. (2016). Specialiųjų žinių panaudojimo procesuose unifikacija: realijos ir iššūkiai. *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika XII*. 229–243; Jurka, R., Žibaitė-Neliubšienė, R. (2013). Specialios žinios kaip priemonė nustatant įrodymų patikimumą. *Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas studijos, praktika. II dalis: mokslinių straipsnių rinkinys*. 190–192; Kurapka, K., Jurka, R. (2017). Teisinių kaip specialiųjų žinių interpretacija: dialektinis požiūris. *Криминалистика*, 15, 10–26.
- ³ Paužaitė-Kulvinskienė, J., Juodkaitė-Granskienė, G., Pajaujis, V. (2016). Teismo eksperto pareigos, atsakomybė ir iš jos kylančios sankcijos. Lietuvos kontekstas ir Europos perspektyva. *Teisės apžvalga* 2,14, 306–326.
- ⁴ Bowers, M. C. (2013). *Testimony: Science, Law and Expert Evidence*.
- ⁵ Dreyfus, H. L., Dreyfus, S. E. (2005). Expertise in real world contexts. *Organization Studies* 26, 5, 779–792.
- ⁶ Cieśla, R. (2005). Specialistic expertise in the Polish doctrine of penal proceedings and criminalistics. *Jurisprudencija*, 66, 58, 12.
- ⁷ Craig, M. (2012). Expert evidence in the Land and Environment Court of New South Wales: A Synopsis. *Australian Environment Review*, 27, 8, 269.
- ⁸ Rackemann, M. E. (2012). The Management of Experts. *Journal of Judicial Administration*, 21, 168.
- ⁹ Juodkaitė-Granskienė, G. (2001). Teismo ekspertizės išvadų vertinimas. *Jurisprudencija* 22,14; Juodkaitė-Granskienė, G., Malevski, H., Merkevičius, R. (2011). Teismo ekspertizės reglamentavimas – būklė ir perspektyvos. *Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika. VII.D.1: mokslinių straipsnių rinkinys*. 9–22
- ¹⁰ Latauskienė, E. (2003). Specialiųjų žinių taikymas atskleidžiant ir tiriant nusikaltimus, susijusius su narkotinėmis medžiagomis: būklė ir perspektyvos. *Jurisprudencija* 43, 35.
- ¹¹ Juškevičiūtė, J. (2006). Specialiųjų žinių naudojimo formų Lietuvos baudžiamajame procese optimizavimas. *Jurisprudencija* 11, 89; Burda, R., Juškevičiūtė, J. Specialiųjų žinių naudojimo formų Lietuvos baudžiamajame procese optimizavimas. *Jurisprudencija* 11, 89, 20–21.

Khatsernova¹². Grupė Mykolo Romerio universiteto mokslininkų išleido studiją „Specialių žinių taikymo nusikaltimų tyrime mokslinė koncepcija ir jos realizavimo mechanizmas“¹³. Specialiųjų žinių panaudojimą civiliniame procese nagrinėjo Rolandas Krikščiūnas¹⁴, Julius Bartkus¹⁵.

Užsienio mokslininkai susieja specialiųjų žinių taikymą su teisėjų darbu. Apie tai rašo Rebecca L. Sandefur¹⁶, Marcello Gaboardi¹⁷. Stasys Šedbaras¹⁸, Pranas Petkevičius¹⁹, Darius Urbonas²⁰, *Virgilijus Valančius ir Rimvydas Norkus*²¹ nagrinėjo įrodinėjimo administraciniame procese aspektus. Jurgita Paužaitė-Kulvinskienė²², ²³ nagrinėjo administracinės teisenos problemas. Mykolo Romerio universiteto mokslininkai Eglė Bilevičiūtė²⁴, Karolis Kurap-

¹² Maslauskaitė, G., Khatsernova, S. (2017). *Teismo ekspertizės ir objektų tyrimo reglamentavimo baudžiamajame procese Lietuvoje pakankamumas, atsižvelgiant į Europos Sąjungos standartus*: https://teise.org/wp-content/uploads/2018/01/Maslauskaitė_Khatsernova.pdf

¹³ Kurapka, V. E. ir kt. (2012). *Specialių žinių taikymo nusikaltimų tyrime mokslinė koncepcija ir jos realizavimo mechanizmas: mokslo studija*.

¹⁴ Krikščiūnas, R. (2002). *Kriminalistikos metodų ir rekomendacijų panaudojimas civilinėje teise: teoriniai ir metodiniai pagrindai*. Daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas: <https://www.lituanistika.lt/content/10563>.

¹⁵ Bartkus, J. (2021). Keli pastebėjimai apie eksperto išvados vertinimą Lietuvos civiliniame procese. *Teise.Pro*: <https://www.teise.pro/index.php/2021/02/10/j-bartkus-keli-pastebejimai-apie-eksperto-ismados-vertinima-lietuvos-civiliniame-procese/>

¹⁶ Sandefur, R. L. (2015). Elements of Professional Expertise: Understanding Relational and Substantive Expertise through Lawyers' Impact. *American Sociological Review*, 80, 5, 909–933.

¹⁷ Gaboardi, M. (2017). How Judges Can Think: The Use of Expert's Knowledge as Proof in Civil Proceedings. *Global Jurist*: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/gj-2017-0027/html>

¹⁸ Šedbaras, S. (2002). Kai kurie administracinio proceso sampratos aspektai. *Jurisprudencija*, 31, 23, 95–104: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3553/3345>

¹⁹ Petkevičius, P. (2003). *Administracinių teisės pažeidimų bylų teiseną*.

²⁰ Urbonas, D. (2003). Įrodinėjimo administracinių teisės pažeidimų bylose problemos. *Jursprudencija*, 41, 33, 130–140.

²¹ Valančius, V., Norkus, R. (2006). Nacionalinis teisinis diskursas dėl administracinio proceso. *Jurisprudencija*, 3, 81, 91–98.

²² Paužaitė-Kulvinskienė, J. (2021). Administrative Liability in Lithuania: The Model of Corporate Administrative Liability. *Legal Developments During 30 Years of Lithuanian Independence: Overview of Legal Accomplishments and Challenges in Lithuania*.

²³ Paužaitė-Kulvinskienė, J. (2017). The Principle of Effective Legal Protection in Administrative Law of Lithuania. *The Principle of Effective Legal Protection in Administrative Law – A European Comparison*. 190–217.

²⁴ Bilevičiūtė, E., Bilevičienė, T., Kurapka, K. (2014). Application of criminalistics information in administrative procedure. *Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika = Criminalistics and Forensic Examination: Science, Studies, Practice = Криминалистика и судебная экспертиза: наука, обучение, практика. I dalis: mokslinių straipsnių rinkinys*. 22–31.

ka, Raimundas Jurka²⁵, Rolandas Krikščiūnas ir Roman Shapoval²⁶ nagrinėjo kriminalistikos ir specialiųjų žinių panaudojimą administraciniame procese. Pažymėtina, kad dėl administracinės teisės savitumo skirtingose Vakarų Europos šalyse sunku rasti užsienio mokslininkų darbų šią temą²⁷.

Tačiau specialiųjų žinių panaudojimo viešajame administravime problematika nėra nagrinėta Lietuvoje, taip pat autorei nepavyko rasti užsienio mokslininkų darbų tokia tematika. Todėl šio straipsnio tikslas yra įvertinus administracinių teisinių santykių, kylančių viešajame administravime, prigimtį moksliniu požiūriu išanalizuoti specialiųjų žinių panaudojimo priimant administracinius sprendimus pagrindinius aspektus ir pateikti šiuo klausimu išvadas.

Straipsnyje naudojamas mokslinės ir praktinės informacijos analizės metodas, taip pat lyginamojo metodo pagalba bus lyginamos teisinio reglamentavimo nuostatos dėl specialiųjų žinių panaudojimo viešajame administravime bei teisminiame administracinių ginčų nagrinėjime.

1. Administracinių teisinių santykių, kylančių viešojo administravimo veikloje, prigimtis

Administracinė teisė – tai viešojo administravimo teisinis pagrindas, savarankiška teisės šaka, kurią sudaro teisės normos, reguliuojančios viešojo administravimo santykius politinėje, socialinėje bei ūkinėse sferose, ir administracinės teisenos santykiai²⁸.

Administracinių teisinių santykių viena šalis visada būna valstybės valdymo institucija arba pareigūnas, veikiantis valstybės vardu, kita – administracinių teisinių santykių subjektas (valstybės valdymo institucijos, jų struktūriniai

²⁵ Kurapka, K. (2015). Specialisto statuso reglamentavimas Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse. *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika XI: mokslinių straipsnių rinkinys*. 159–171; Kurapka, K., Jurka, R. (2017). Specialios žinios administracinių nusižengimų kodekse: naujos trajektorijos? *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika XIII. II dalis*. 45–55; Kurapka, K. (2020). *Specialių žinių panaudojimas administraciniame procese*. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas: https://aleph.library.lt/F?func=item-global&doc%5Flibrary=MRU01&doc%5Fnumber=000066802&year=&volume=&sub%5Flibrary=MRUCB&pds_handle=GUEST

²⁶ Krikščiūnas, R., Shapoval, R. (2016). Kriminalistiniai metodai administracinėje teise. *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika XII = Criminalistics and Forensic Science: Science, Studies, Practice = Криминалистика и судебная экспертология: наука, обучение, практика*. 247–250.

²⁷ Kurek, E. (2011). *Biegły w postępowaniu administracyjnym*: <https://docplayer.pl/20734384-Biegly-w-postepowaniu-administracyjnym.html>

²⁸ MOKSLAI.LIETUVIUZODYNAS.LT. Administracinė teisė: <https://mokslai.lietuvizodynas.lt/teise/administracine-teise-3>

padaliniai, valstybės tarnautojai, visuomeninės organizacijos, piliečiai, užsieniečiai, asmenys be pilietybės). Valstybė garantuoja administracinės teisės normas auklėjamosiomis, organizacinėmis ir administracinės prievartos priemonėmis. Lietuvoje administracinės teisės šaltiniai yra valstybinės valdžios ir valdymo institucijų teisiniai norminiai aktai: Konstitucija, įstatymai, Administracinių nusižengimų kodeksas, Prezidento dekretai, ministerijų, departamentų aktai, savivaldybių, valstybinės valdžios institucijų įstatai, statutai, taisyklės, instrukcijos²⁹.

Valstybės institucijos ar jos pareigūno atliekamas teisės taikymas visada įgyja tam tikrą procesinę formą. *Administracinis procesas* – tai kompetentingų valstybės institucijų, įstaigų, pareigūnų ar valstybės tarnautojų, turinčių valdžios įgaliojimus, veikla, atliekama teisės normų reglamentuota teisine forma, skirta spręsti viešojo administravimo srityje kylantiems klausimams, kurios metu taikomos teisės normos, o priimti sprendimai sukelia asmenims konkrečius teisinius padarinius³⁰. Taigi, administracinis procesas plačiąja prasme apima ir viešąjį administravimą.

Administracinių bylų procesas vyksta pagal administracinio proceso įstatymus, galiojančius bylos nagrinėjimo, atskirų procesinių veiksmų atlikimo arba teismo sprendimo vykdymo metu³¹. Administracinis procesas padeda įgyvendinti administracinės teisės normas, sudaro sąlygas viešojo administravimo subjektams įgyvendinti jiems pavestas funkcijas, o asmenims – ginti valstybės pažeistas teises. Administracinio proceso principai yra teisėtumas, objektyvumas, šalių lygybė prieš įstatymą, sprendimų apskundimo teisė. Viešasis administravimas – tai teisės aktais reglamentuota viešojo administravimo subjektų veikla, skirta teisės aktams įgyvendinti: administracinis reglamentavimas, administracinių sprendimų priėmimas, teisės aktų ir administracinių sprendimų įgyvendinimo priežiūra, administracinių paslaugų teikimas, viešųjų paslaugų teikimo administravimas³². Viešojo administravimo principai yra atsakomybės už priimtus sprendimus, draudimo keisti į blogąją pusę (*non reformatio in peius*), efektyvumo, įstatymo viršenybės, išsamumo, lygiateisiškumo, naujovių

²⁹ *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Administracinė teisė: <https://www.vle.lt/straipsnis/administracine-teise/>

³⁰ Šedbaras, S. (2002). Kai kurie administracinio proceso sampratos aspektai. *Jurisprudencija*, 31, 23, 95–104: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3553/3345>

³¹ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas, 4 str., TAR: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.67B5099C5848/asr>

³² Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas Nr. VIII-1234. Nauja redakcija nuo 2020 lapkričio 01 d.: Nr. XIII-2987, TAR: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0BDFFD850A66/asr>

ir atvirumo permainoms, nepiktnaudžiavimo valdžia, objektyvumo, proporcingumo, skaidrumo, subsidiarumo ir vieno langelio³³.

Kalbant apie administracinio proceso sampratą plačiaja prasme galima būtų išskirti tokias jo pagrindines sritis: viešasis administravimas, ikiteisminis administracinių ginčų nagrinėjimas, teisminis administracinių ginčų nagrinėjimas. Nesvarbu, ar mokslinė prasme pritariame administracinio proceso plačiaja prasme, ar administracinio proceso siaurąja prasme (tik teisminis administracinis procesas) sampratą, iš esmės visas administracinis procesas nukreiptas į viešojo administravimo subjektų administracinių sprendimų teisėtumo užtikrinimą ir tokių sprendimų teisėtumo institucinę, kvazi-teisminę ir teisminę kontrolę. Praktinė prasme galima teigti, kad administraciniame procese esminės jo dalys yra pirminio administracinio sprendimo priėmimo procesas bei ginčų, kylančių dėl tokių sprendimų nagrinėjimo procesai. Savo ruožtu ginčų nagrinėjimas gali būti atliekamas institucine (administracinė procedūra Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo prasme), ikiteismine (pvz., Lietuvos administracinių ginčų komisijoje ar centrinio viešojo administravimo subjekto) ar teismine (administraciniuose teismuose) tvarka.

Akivaizdu, kad ar administraciniame procese plačiaja prasme, ar siaurąja prasme sprendimų priėmimui dažnai yra reikalingas specialių žinių panaudojimas. Jei specialių žinių panaudojimas nagrinėjant administracines bylas teisme yra reglamentuotas, yra susiformavusi tam tikra teismų praktika, atlikti įvairūs moksliniai tyrimai, tai specialių žinių panaudojimo priimant administracinius sprendimus ar nagrinėjant administracinius ginčus ne teisme nėra aiškiai reglamentuotas bei ištirtas.

2. Specialios žinios kaip administracinių santykių vertinimo šaltinis

Atsižvelgiant į platų administracinių santykių spektrą, didelę reikšmę įgauna galimybė įvertinti šių santykių skirtingus aspektus. Tam dažnai prireikia specialių žinių.

Specialiosios žinios – tai dėl specialaus išsilavinimo, per įgūdžius ir (ar) pasirengimą įgytos išsamios mokslo, meno ar kitos srities žinios. Specialiosios žinios nėra visuotinai žinomos, kasdienės žinios – tai išsamios kažkurios mokslo, technikos, meno ar kitos srities žinios, reikalingos objektams tirti ar ekspertizei

³³ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas Nr. VIII-1234. Nauja redakcija nuo 2020 lapkričio 01 d.: Nr. XIII-2987, TAR: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0BDDFFD850A66/asr>

atlikti³⁴.

Teisininkai specialias žinias traktuoja kaip procesinį pažinimo metodą kurio turinį sudaro aukštesnis nei vidutinis žmogaus veikloje naudojamas žinių lygis, reikalingas informacijai, siejamai su byla, atskleisti ir suvokti, ir procesinė realizavimo forma, atitinkanti eksperto ar specialisto kompetenciją³⁵.

Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymo (toliau – TEĮ)³⁶ 3 straipsnyje pateiktas toks *specialių žinių apibrėžimas*: „Specialios žinios – išsilavinimo, specialaus pasirengimo arba profesinės veiklos būdu įgytos išsamios mokslo, technikos, meno ar kitos srities žinios, reikalingos ekspertiniam tyrimui atlikti“.

Specialių žinių taikymas – nuoseklus, iš kelių etapų susidedantis procesas. Galėtume išskirti tokius etapus: procesinio statuso specialiųjų žinių turintiems asmenims suteikimas; specialiųjų žinių pritaikymas ir gautų rezultatų įforminimas; rezultatų panaudojimas³⁷. Specialios žinios – universalus pobūdžio pažinimo metodas. Todėl baudžiamojo ir civilinio procesų bei administracinės teisenos įstatymuose jis, kaip ir jo naudojimo ribos ir formos, turėtų būti vertinamas vienareikšmiškai.

Specialių žinių panaudojimo sąlygos apibrėžiamos Administracinių bylų teisenos įstatyme. Priimdamas sprendimą administracinis teismas privalo įvertinti teismo posėdyje ištirtus įrodymus, konstatuoti, kurios aplinkybės, turinčios bylai esminės reikšmės, yra nustatytos ir kurios nenustatytos, kuris įstatymas turi būti taikomas šioje byloje ir ar skundas yra tenkintinas. Vykdamas šiuos reikalavimus teismas įvertina įrodymus pagal vidinį savo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku, išsamiu ir objektyviu bylos aplinkybių viseto išnagrinėjimu, vadovaudamasis įstatymu, taip pat teisingumo ir protingumo kriterijais³⁸. Įrodymais administracinėje byloje laikytini visi faktiniai duomenys, priimti bylą nagrinėjančio teismo ir kuriais remdamasis teismas įstatymų nustatyta tvarka konstatuoja, kad yra aplinkybių, pagrindžiančių proceso šalių reikalavimus bei atsikirtimus, ir kitokių aplinkybių, turinčių reikšmės bylai teisingai išspręsti,

³⁴ *Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga AB-50-1*: <https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/baudziamuju-bylu-apzvalgos/68>.

³⁵ Stungys, K. (2004). Specialių žinių samprata ir panaudojimo ypatumai. *Jurisprudencija*, 52, 44, 81–91: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3269/3067>.

³⁶ Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas Nr. IX-1161. Nauja redakcija nuo 2020 liepos 01 d.: Nr. XIII-3028, TAR: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.286DC4AF9827/asr>

³⁷ Burd, R., Juškevičiūtė, J. (2006). Specialiųjų žinių naudojimo formų Lietuvos baudžiamajame procese optimizavimas. *Jurisprudencija*, 11, 89, 20–21.

³⁸ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas, TAR: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.67B5099C5848/asr>.

arba kad jų nėra. Administracinėje byloje kilus klausimų, reikalaujančių specialiųjų mokslo, meno, technikos ar amato srities žinių, teismas ar teisėjas turi skirti ekspertą arba pavesti ekspertizės įstaigai atlikti ekspertizę³⁹.

Teismo nutartimi paskirtos ir įstatymų nustatyta tvarka atliktos ekspertizės išvada yra įrodinėjimo priemonė, kuria nustatomos bylai reikšmingos aplinkybės⁴⁰. Ekspertizės akte esantys duomenys pagal jų objektyvumą dėl tiriamojo pobūdžio prigimties ir gavimo aplinkybių paprastai yra patikimesni už kituose įrodymų šaltiniuose esančius duomenis. Pagal ABTĮ 61 straipsnio 4 dalį⁴¹ eksperto išvada teismui neprivaloma, tačiau teismo nesutikimas su eksperto išvada turi būti motyvuojamas. Pagrindas atmesti kaip įrodymą eksperto išvadą (jos dalį) gali būti tai, kad ekspertizės akto turinys prieštaringas, kad išvados neišplaukia iš tyrimo eigos, kad išvada pateikta dėl to, dėl ko tyrimas nedarytas, kad tyrimas atliktas nevisapusiškai, kad buvo taikyti netinkami tyrimo metodai, ar, kai kyla kitų pagrįstų abejonų dėl ekspertinio tyrimo eigos ir rezultatų, taip pat, kai paaiškėja faktų, keliančių abejonų dėl eksperto nešališkumo, kvalifikacijos ar kompetencijos⁴².

Administracinių bylų teisenos įstatyme⁴³ specialios žinios minimos 60 straipsnyje „Specialistas“: „Tam tikros srities specialistas kviečiamas tais atvejais, kai nagrinėjant administracinę bylą teisme reikia *specialiųjų žinių* dokumentams, daiktams ar veiksams ištirti ir įvertinti“ ir 61 straipsnyje „Ekspertas ir jo išvada“: „Jeigu administracinėje byloje kyla klausimų, reikalaujančių *specialiųjų* mokslo, meno, technikos ar amato srities žinių, teismas ar teisėjas skiria ekspertą arba paveda ekspertizės įstaigai atlikti ekspertizę“. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau – LVAT) konstatavo, kad pagal įrodinėjimo taisykles įrodymai, kurie gaunami pasitelkiant specialias žinias, paprastai gali būti paneigti bei nugincyti taip pat pasitelkiant tik specialias žinias⁴⁴. Tačiau, pavyzdžiui, teismų praktikoje teigiama, jog turto vertinimo ataskaita – tai

³⁹ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas, TAR: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.67B5099C5848/asr>.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas, TAR: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.67B5099C5848/asr>.

⁴¹ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas, TAR: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.67B5099C5848/asr>.

⁴² Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2141-442/2020: http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/paieska.aspx?card_id=B6C8684F-1240-45AB-B5D3-FFFFFD9F24FD

⁴³ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas, TAR: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.67B5099C5848/asr>.

⁴⁴ Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. vasario 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-202/2014.

įrodymai, kurie buvo surinkti panaudojant specialias žinias, todėl ir jų turinio vertinimas, nesant imperatyvių teisės normų pažeidimų, gali būti atliekamas tik pasinaudojus tokiomis pačiomis specialiomis žiniomis⁴⁵.

Atkreiptinas dėmesys, kad nei Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme (toliau – VAI), nei Lietuvos Respublikos ikiteisminės administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatyme nėra numatyta galimybė sprendimo priėmimui ar administracinio skundo nagrinėjimui ikiteismine tvarka pasitelkti specialisto ar eksperto pagalbą. Tačiau šiame straipsnyje mes neanalizuosime specialiųjų žinių panaudojimo ikiteisminiame administracinių ginčų nagrinėjimo procese, nes tai nėra šio tyrimo objektas. Analizuojant VAI nuostatas, pažymėtina, kad viešojo administravimo subjektas administracinio sprendimo priėmimui gali prašyti iš kitų subjektų administraciniam sprendimui priimti reikalingos informacijos, o iš kitų viešojo administravimo subjektų – tarnybinės pagalbos. Tačiau tokia viešojo administravimo subjekto teisė neapima teisės pasitelkti specialisto ar eksperto pagalbos. Nors, kompleksiskai analizuojant įvairius poįstatyminius teisės aktus dėl įvairios valstybės bei Europos Sąjungos paramos administravimo, dažnai galime rasti eksperto sąvoką.

3. Eksperto ir specialisto kompetencijos vertinimas

Galima pastebėti, kad dažnai specialisto ir eksperto sampratos sutapatinašios, kalbama apie ekspertą – specialistą. Tačiau žodynai nurodo skirtumus. Specialistas – žmogus, turintis specialybę ar profesiją, ekspertas – dalyko specialistas, kviečiamas ekspertizei⁴⁶. Eksperto sinonimai yra asas, meistras, vertintojas, virtuožas, žinovas⁴⁷. Ekspertas – mokslo, meno ar kitų sričių žinovas, kviečiamas atsakyti į klausimus, reikalaujančius specialių žinių⁴⁸. *Ekspertas – aukščiausia profesinė specialisto kvalifikacija, kurią gali įgyti asmuo, ką nors puikiai išmanantis, turintis gilių teorinių ir praktinių žinių arba specialių gebėjimų*. Ekspertas yra tam tikro dalyko žinovas, specialistas, kviečiamas ekspertizei, o ekspertizė – kurio nors klausimo, reikalaujančio specialių žinių, ištyrimas ir išsprendimas tokiam žinovui, specialistui padedant. Ekspertizės daromos tiek tiriant piliečių, tiek ir įvairiausių valdymo institucijų ir visuomeninių

⁴⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. spalio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-438-1655/2010.

⁴⁶ Žodynas.lt: <https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/s/specialistas>

⁴⁷ Zodis.eu: <https://zodis.eu/sinonimai/ekspertas>

⁴⁸ Tarptautinių žodžių žodynas: <https://tzz.lt/e/ekspertas/>.

organizacijų veiklą⁴⁹.

3.1. Teismo ekspertai

Procesinė nuoroda į mokslo, technikos ir kitas žinias nurodo tai, kad eksperto ar specialisto tyrimuose gali būti naudojamos įvairios, išskyrus juridines, žmonijos sukauptos žinios. Iškyla tik lygmens, nuo kurio šios žinios laikomos specialiomis ir jų panaudojimas tampa procesinis būtinumas, sampratos klau-simai. Eksperto arba specialisto atlikto tyrimo duomenys įrodinėjimo procese yra specifiniai. Tai sąlygoja metodologinis išvadų pagrįstumas, eksperto ir specialisto procesinis savarankiškumas, šalių galimybės įrodinėjimo procese remtis specialisto ar eksperto išvada⁵⁰.

Tiriant ir nagrinėjant baudžiamąsias ir civilines bylas daroma daug įvairių rūšių ekspertizių. Jos vadinamos teismo ekspertizėmis, nes daromos teismo reikalams kvotos ir tardymo institucijų bei teismų pavedimu. Procesiniu požiūriu ekspertu laikomas asmuo, kurį kvotėjas, tardytojas, prokuroras, teisėjas ar teismas paskyrė daryti ekspertizę.

Teismo ekspertas Lietuvoje – asmuo, turintis teismo eksperto kvalifikaciją ir įrašytas į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą. Ekspertai reikalingi nagrinėjant bylas pagal Baudžiamojo proceso kodeksą, Civilinio proceso kodeksą ir administracinių teisės pažeidimų teiseną. Suprantama, kad visoms byloms minėtų teismo ekspertų nepakanka, ypač administracinio teisės pažeidimo bylas nagrinėjančių organų (pareigūnų) bylose, nes tokių organų (pareigūnų) yra kelios dešimtys. Šiose bylose, taip pat civilinio proceso teiseje reikia nemažai ekspertų, kuriais gali būti skiriami asmenys, turintys reikalingų specialiųjų žinių arba reikiamą kvalifikaciją. Tokiu būdu atsiranda galimybės mokslo, medicinos, meno, technikos ar amato specialistams tapti ekspertais, teikti patikimas ir kvalifikuotas eksperto išvadas visose bylose, į kurias juos skirs teismas⁵¹.

Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymo (toliau – ir TEĮ)⁵² 3 str. pateiktos pagrindinės sąvokos: *ekspertinis tyrimas* – proceso įstatymų ir šio

⁴⁹ Maslauskaitė, G., Khatsernova, S. (2017). *Teismo ekspertizės ir objektų tyrimo reglamentavimo baudžiamajame procese Lietuvoje pakankamumas, atsižvelgiant į Europos Sąjungos standartus*: https://teise.org/wp-content/uploads/2018/01/Maslauskaite_Khatsernova.pdf.

⁵⁰ Stungys, K. (2004). Specialių žinių samprata ir panaudojimo ypatumai. *Jurisprudencija*, 52, 44, 81–91: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3269/3067>.

⁵¹ Graželis, A. (2013). Ekspertai ir „ekspertai“. *Apžvalga*: <http://apzvalga.eu/ekspertai-ir-ekspertai.html>.

⁵² Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas Nr. IX-1161. Nauja redakcija nuo 2020 m. liepos 01 d.: Nr. XIII-3028, TAR: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.286DC4AF9827/asr>.

įstatymo nustatyta tvarka teismo *eksperto ar specialisto* atliekamas tyrimas, kuriam reikia specialių žinių (teismo ekspertizė, objektų tyrimas ir konsultacija); *teismo ekspertas* – asmuo, turintis teismo eksperto kvalifikaciją ir įrašytas į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą; *teismo ekspertizė* – teismo eksperto atliekamas teismo ar teisėjo jam pavestas tyrimas, kuriuo šis ekspertas atsako į specialių žinių reikalaujančius klausimus ir kurio rezultatus jis fiksuoja ekspertizės akte.

TEĮ 6 straipsnis apibudina reikalavimus asmenims, siekiantiems tapti teismo ekspertais: asmuo, siekiantis tapti teismo ekspertu, privalo turėti aukštąjį išsilavinimą, tinkantį pasirinktai teismo ekspertizės rūšiai, kurių sąrašą tvirtina Teismo ekspertų veiklos koordinavimo taryba; išlaikyti teismo eksperto kvalifikacijos ir teismo ekspertizės metodologijos egzaminą, kurio programą tvirtina teismo ekspertizės įstaigos vadovas; išlaikyti teisinių žinių egzaminą pagal teisingumo ministro tvirtinamą teisinių žinių programą asmenims, siekiantiems tapti teismo ekspertais.

Teismo ekspertų kvalifikacijos suteikimo, kvalifikacijos patvirtinimo ir pripažinimo Lietuvos teismo ekspertizės centre (toliau – LTEC) nuostatai⁵³ nustato teismo ekspertų kvalifikacijos suteikimo, kvalifikacijos patvirtinimo, pripažinimo, kvalifikacijos pažymėjimo galiojimo termino pratęsimo ir kvalifikacijos pažymėjimo bei jo dublikato išdavimo tvarką LTEC. Teismo eksperto kvalifikacija teikiama vadovaujantis Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymu⁵⁴, Teismo eksperto kvalifikacijos suteikimo, kvalifikacijos patvirtinimo, pripažinimo ir teismo eksperto kvalifikacijos pažymėjimo išdavimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012-11-30 įsakymu Nr. 1R-302⁵⁵, kitais teisės aktais. Asmuo, siekiantis tapti teismo ekspertu, pratęsti teismo eksperto kvalifikacijos pažymėjimo termino galiojimą, patvirtinti ar pripažinti teismo eksperto kvalifikaciją, privalo atitikti Teismo ekspertizės įstatymo ir LTEC veikloje taikomų teisės aktų reikalavimus.

⁵³ Lietuvos Teismo ekspertizės centro direktorius įsakymas dėl teismo eksperto kvalifikacijos suteikimo, kvalifikacijos patvirtinimo ir pripažinimo Lietuvos teismo ekspertizės centre nuostatų patvirtinimo 2019 m. lapkričio 5 d. Nr. B-98. Nauja redakcija nuo 2020-09-24: Nr. B-58, TAR: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/40af49e1ffaf11e990d5d63c859a8aa7/asr>.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas Nr. IX-1161. Nauja redakcija nuo 2020 m. liepos 01 d.: Nr. XIII-3028, TAR: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.286DC4AF9827/asr>.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro įsakymas dėl Teisingumo ministro 2012 m. lapkričio 30 d. įsakymo Nr. 1R-302 „Dėl teismo eksperto kvalifikacijos suteikimo ir teismo eksperto kvalifikacijos pažymėjimo išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo 2020 m. liepos 13 d. Nr. 1R-216, LRS: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/08d447d2c54011eab2168935922ac3ab>.

Teismo ekspertizių ir kitų ekspertinių tyrimų atlikimo Lietuvos teismo ekspertizės centre nuostatai⁵⁶ reglamentuoja teismo ekspertizių, atliekamų pagal teismo ar teisėjo nutartis, ir kitų ekspertinių tyrimų, atliekamų pagal prokurorų, ikiteisminio tyrimo pareigūnų ar kitų įstatymų įgaliotų pareigūnų užduotis, taip pat ekspertizių, neturinčių teismo ekspertizės statuso, atliekamų pagal fizinių ir juridinių asmenų, kitų organizacijų ar jų padalinių prašymus, atlikimo taikant specialias žinias Lietuvos teismo ekspertizės centre tvarką. Ekspertiniai tyrimai LTEC atliekami vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksu, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksu, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymu, Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksu, Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymu, tarptautiniais kokybės užtikrinimo standartais, LTEC kokybės vadybos sistemos dokumentais, geros ekspertinės praktikos principais.

Teismo ekspertas ar specialistas atlieka ekspertinį tyrimą vadovaudamasis specialiomis žiniomis, Lietuvos Respublikos įstatymais ir kitais teisės aktais, reglamentuojančiais ekspertinių tyrimų atlikimą, Lietuvos teismo ekspertizės centro kokybės vadybos sistemos reikalavimais, teismo ekspertų profesinės etikos principais. Kai atlikus ekspertinį tyrimą teismo ekspertų ir specialistų išvados nesutampa, kiekvienas teismo ekspertas ir specialistas pasirašo savo atliktų tyrimų dalį ir pateiktas išvadas arba surašo atskirą teismo ekspertizės aktą, ekspertizės aktą, neturinčią teismo ekspertizės akto statuso, specialisto išvadą ar aktą, kad negalima pateikti išvados, ir motyvuotai išdėsto skirtingų išvadų pateikimo priežastis⁵⁷.

Eksperto (specialisto) atliktam *ekspertiniam tyrimui* ir vieną iš proceso šalių konsultavusio *specialiųjų žinių turinčio* asmens konsultacinei išvadai teismų praktikoje suteikiama nevienoda teisinė reikšmė. TEĮ 3 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad specialios žinios – išsilavinimo ir specialaus pasirengimo arba profesinės veiklos dėka įgytos išsamios mokslo, technikos, meno ar bet kurios kitos žmonių veiklos srities žinios, reikalingos ekspertizei atlikti. TEĮ 22 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad teismo ekspertizės srityje teisinės žinios nėra laikomos specialiomis žiniomis. *Teismo ekspertai negali duoti išvadų teisiniais*

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro įsakymas dėl Teisingumo ministro 2007 m. rugsėjo 4 d. įsakymo Nr. 1R-327 „Dėl ekspertizių ir objektų tyrimų atlikimo Lietuvos Teismo ekspertizės centre nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo 2021 m. kovo 15 d. Nr. 1R-72, LRS: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/12b0cac285d011eb84c497f41d72a99a?jfwid=46jpeqmkm>.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos Teisingumo ministro įsakymas dėl Teisingumo ministro 2007 m. rugsėjo 4 d. įsakymo Nr. 1R-327 „Dėl ekspertizių ir objektų tyrimų atlikimo Lietuvos Teismo ekspertizės centre nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo 2021 m. kovo 15 d. Nr. 1R-72, LRS: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/12b0cac285d011eb84c497f41d72a99a?jfwid=46jpeqmkm>.

klausimais. Ekspertizės akto vertinimas neabejotinai yra priskirtinas teismo disponuojamoms teisinėms žinioms, taigi teismo ekspertas neturi teisės vertinti jo atitikties teisės aktų nuostatomis bei teikti savo pastebėjimų dėl jame pateiktų tyrimų, rezultatų, išvadų. Kaip matyti iš nuomonės dėl Ekspertizės akto turinio, pareiškėjas vertino jo atitiktį TEĮ 24 straipsnio reikalavimams, nustatinėjo Ekspertizės akto išsamumą bei trūkumus. Asmuo, būdamas teismo ekspertu, neturi teisės teikti vertinimo dėl kito teismo eksperto surašyto ekspertizės akto išsamumo, pagrįstumo, teisėtumo, kadangi toks vertinimas peržengia teismo ekspertų specialiųjų žinių ribas, kadangi, kaip minėta, ekspertizės akto vertinimas priskirtinas teismo kompetencijai⁵⁸.

Privatus teismo ekspertai yra asmenys, turintys teismo eksperto kvalifikaciją, įrašyti į teismo ekspertų sąrašą, bet nedirbantys teismo ekspertizės įstaigoje. Privatių teismo ekspertų veikla gali būti vykdoma Lietuvos Respublikoje steigiant juridinius asmenis ar jų filialus, kitose užsienio valstybėse įsteigtų juridinių asmenų ar kitų organizacijų filialus⁵⁹. Ekonominių teismo ekspertizės centrą⁶⁰ įsteigė ir jos vadovas yra Lietuvos atestuotas auditorius, *privatus teismo ekspertas* Kęstutis Ambrazaitis. Ekonominių teismo ekspertizės centre atliekamos teismo paskirtus arba proceso šalių užsakytus ekonominio pobūdžio ekspertinius tyrimus visų instancijų bendrosios kompetencijos, administraciniais ir arbitražo teismams.

3.2. Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos (MTEP) veiklų ekspertai

Viešajame administravimu ekspertu vadinami tie, kuriems tokį vardą suteikia įstaiga ar institucija, turinti teisę tą vardą teikti, būdama įsitikinusi, kad specialistas to vardo vertas, arba patikrinusi jo išmanymą ir laimėjimas profesinėje srityje. Pavyzdžiai: Lietuvos mokslo taryba nuolatos pildo ekspertų duomenų bazę⁶¹. Registruotis joje gali mokslininkai, kvalifikuoti tyrėjai ir praktikai (specialistai). Vilniaus universitetas skelbia (nuolat papildydamas) ekspertų – humanitarinių, tikslųjų ir gamtos mokslų specialistų, kurie žurnalistams mielai suteiks informacijos apie savo mokslinių interesų sritį, sąrašą. Vilniaus

⁵⁸ Byla E-1694-473/2019. Dėl sprendimo panaikinimo: <https://eteismai.lt/byla/116934610826364/eI-1694-473/2019>.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas Nr. IX-1161 Nauja redakcija nuo 2020-07-01: Nr. XIII-3028, TAR: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.286DC4AF9827/asr>.

⁶⁰ Ekonominių teismo ekspertizės centras: <https://teismoekspertai.lt/ekspertizes-ir-tyrimai/atliktos-ekspertizes>.

⁶¹ Lietuvos mokslo taryba. Tapkite ekspertu: <https://www.lmt.lt/lt/mokslo-politika/ekspertine-veikla/tapkite-ekspertu/179>.

Gedimino technikos universitetas, pabrėždamas, kad jame gausu statybos, transporto, finansų, architektūros ir kitų sričių profesionalų, galinčių pakonsultuoti ir išsakyti savo ekspertinę nuomonę įvairiais klausimais, taip pat skelbia ekspertų sąrašą nurodydamas, kad jie gali teikti komentarus žiniasklaidai, atlikti užsakytus tyrimus, konsultuoti ir kitaip, panaudodami savo kompetenciją, prisidėti prie visuomenės informavimo. Klaipėdos universitetas pristato savo ekspertus⁶².

Ekspertu gali tapti specialistas, pakviestas atlikti ekspertizę toje srityje, kurią, kvietėjo nuomone, jis išmano ir turi reikalingus kvalifikacijos įrodymus tai veiklai atlikti. Labai daug ekspertų kviečia institucijos, administruojančios Europos sąjungos struktūrinės paramos lėšas, kurios verslo, mokslo, inovacijų, technologijų programoms ir projektams skiriamos tik po ekspertų įvertinimo. Tačiau ekspertu asmuo bus vadinamas tik tą ekspertizę atliekant arba kvietėjo nustatytam laikui⁶³.

Nepriklausomu ekspertu gali pasivadinti puikus tam tikros veiklos srities žinovas, darbo santykiais nesusietas su tos srities valdžios institucija ar verslo įmone. Pasiskelbus nepriklausomu ekspertu reikia daug nuveikti, kad visuomenei, o ypač savo srities specialistams, įrodytum, kad tikrai gali vadintis ekspertu⁶⁴.

Lietuvos mokslo tarybos ekspertai rengia išvadas dėl svarstomų programų, analitinių studijų, išvalgų, vertina mokslinių tyrimų projektus, ataskaitas ir kitus mokslo kūrinius, mokslo ir studijų institucijų veiklą ar atskiras veiklos sritis. Jie gali būti paprašyti pateikti siūlymus ir pastabas dėl Tarybai vertinti teikiamų teisės aktų projektų, kitų mokslo politikos ir strategijos dokumentų. Norintis tapti kandidatu į Tarybos ekspertus turi pateikti prašymą priimti kandidatą į Tarybos ekspertus. Pagal pateiktus duomenis Taryba įvertina, ar asmenys atitinka kandidatui į Tarybos ekspertus keliamus minimalius reikalavimus, nurodytus Lietuvos mokslo tarybos ekspertų ir jų veiklos bendrosiose taisyklėse⁶⁵. Atitikę šiuos reikalavimus yra patvirtinami kandidatais į Tarybos ekspertus, o Tarybos pavedimu atlikę ekspertinę užduotį tampa Tarybos ekspertais.

⁶² Graželis, A. (2013). Ekspertai ir „ekspertai“. *Apžvalga*: <http://apzvalga.eu/ekspertai-ir-ekspertai.html>.

⁶³ Graželis, A. (2013). Ekspertai ir „ekspertai“. *Apžvalga*: <http://apzvalga.eu/ekspertai-ir-ekspertai.html>.

⁶⁴ Graželis, A. (2013). Ekspertai ir „ekspertai“. *Apžvalga*: <http://apzvalga.eu/ekspertai-ir-ekspertai.html>.

⁶⁵ Lietuvos Mokslo tarybos pirmininko įsakymas dėl Lietuvos Mokslo tarybos ekspertų ir jų veiklos bendrųjų taisyklių patvirtinimo 2018 m. sausio 29 d. Nr. V-42, TAR: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2650e2b0053911e8802fc9918087744d/asr>.

Tarybos ekspertai parenkami ir ekspertų komisijos sudaromos vadovaujantis Lietuvos mokslo tarybos ekspertų skyrimo ir veiklos bendrosiomis taisyklėmis. Atsižvelgiant į vertinamąjį objektą, ekspertai atrinkami pagal būtinas tam objektui įvertinti ekspertines kompetencijas bei gebėjimus. Sudarant ekspertų komisiją taip pat atsižvelgiama, ar šios komisijos nariams ekspertinis darbas nesukels interesų konflikto⁶⁶.

Lietuvos mokslo tarybos ekspertų ir jų veiklos bendrosios taisyklės⁶⁷ nustato Lietuvos mokslo tarybos ekspertų tipus, tapimo Tarybos ekspertu tvarką ir reikalavimus Tarybos ekspertams, ekspertų komisijos sudarymo, jos narių veiklos ir ekspertinio darbo principus, taip pat apmokėjimo už ekspertinį darbą nuostatas. Taryba, vykdydama Lietuvos mokslo tarybos nuostatuose nurodytas mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) veiklą, doktorantūrų vertinimo ir kitas ekspertinio vertinimo funkcijas, pasitelkia ekspertų komisijas ar pavienius ekspertus.

Pagal reikalavimų ekspertams pobūdį ir atliekamas funkcijas Tarybos ekspertai skirstomi į tris tipus: mokslo (meno) *ekspertus*, *ekspertus praktikus*, *specialistus*. Ekspertų duomenų bazėje (EDB) kaupiami ir tvarkomi prašymus patekusių asmenų asmens ir kontaktiniai duomenys, duomenys apskaitai ar darbo santykiams įteisinti, duomenys apie asmens ekspertines kompetencijas, darbovietes, taip pat apie ekspertinę veiklą Taryboje.

Asmenų, norinčių tapti Tarybos mokslo (meno) ekspertais, prašymai svarstomi Tarybos Humanitarinių ir socialinių mokslų arba (ir) Gamtos ir technikos mokslų komitete (toliau – Komitetas) pagal kompetenciją. Jei Komiteto sprendimu asmuo atitinka Tarybos mokslo (meno) ekspertui taikomus reikalavimus, jam suteikiamas kandidato į mokslo (meno) ekspertus statusas. Tarybos eksperto statusas suteikiamas: asmeniui, turinčiam kandidato į mokslo (meno) ekspertus statusą ir atlikusiam bent vieną ekspertinį vertinimą; Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu patvirtintiems Tarybos pirmininkui, jo pavaduotojams; Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintiems Komitetų nariams⁶⁸.

Humanitarinių ar socialinių mokslų sričių, fizinių, žemės ūkio, biomedicinos

⁶⁶ Lietuvos mokslo taryba, Kam pasitelkiami ekspertai? <https://www.lmt.lt/lt/ekspertine-veikla/tapkite-ekspertu/kaip-tampama-ekspertu/3530>.

⁶⁷ Lietuvos Mokslo tarybos pirmininko įsakymas dėl Lietuvos Mokslo tarybos ekspertų ir jų veiklos bendrųjų taisyklių patvirtinimo 2018 m. sausio 29 d. Nr. V-42, TAR: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2650e2b0053911e8802fc9918087744d/asr>.

⁶⁸ Lietuvos Mokslo tarybos pirmininko įsakymas dėl Lietuvos Mokslo tarybos ekspertų ir jų veiklos bendrųjų taisyklių patvirtinimo 2018 m. sausio 29 d. Nr. V-42, TAR: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2650e2b0053911e8802fc9918087744d/asr>.

ar technologijos mokslų sričių mokslo ekspertui taikomi *minimalūs reikalavimai*: numatytas skaičius reikšmingų mokslinių publikacijų; per paskutinius penkerius metus reikia turėti ekspertinio darbo patirties ir (arba) vadovavimo mokslinių tyrimų projektams patirties ir (arba) tarptautinės patirties. Meno ekspertui taikomas minimalus reikalavimas būti pripažintu menininku – kūrėju arba meno kūrinių atlikėju, sukūrusiu (atlikusiu) ypač reikšmingų meno (kultūros) kūrinių, pelniusių platų Lietuvos ir (arba) užsienio visuomenės ir meno specialistų pripažinimą ir įvertintų prestižinėmis tarptautinėmis arba nacionalinėmis premijomis bei kitokiais aukštais apdovanojimais, – arba (ir) būti išugdžiusiu pasižymėjusių menininkų⁶⁹.

Tarybos kviečiami atlikti ekspertinį darbą asmenys, kuriems yra suteiktas kandidato į mokslo (meno) ekspertus ar eksperto statusas, turi nuolat, bet ne rečiau kaip kas penkeri metai, atnaujinti EDB savo pateiktus duomenis, nurodydami per pastaruosius metus paskelbtas reikšmingas tarptautines publikacijas bei sukaupę ekspertinio darbo ir (arba) vadovavimo mokslinių tyrimų projektams ir (arba) tarptautinę patirtį.

Ekspertas praktikas turi būti pripažintas savo srities specialistas ir atitikti bent vieną iš šių minimalių reikalavimų: turėti darbo patirties įmonėje ar įstaigoje, vykdančioje MTEP ir (ar) inovacinės veiklos darbus; turėti vadybinio darbo patirties mokslo ir studijų institucijoje; turėti viešojo administravimo patirties su mokslu ar studijomis susijusioje srityje; turėti vadybinio darbo patirties mokslo organizavimo, tarptautinio mokslinio bendradarbiavimo srityje. Ekspertui praktikai, atlikusiam bent vieną ekspertinį vertinimą, suteikiamas Tarybos eksperto statusas.

Specialistas – tai asmuo, deleguotas Lietuvos viešojo administravimo institucijos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) veiklą, doktorantūrų vertinimo ir kitas ekspertinio vertinimo funkcijas. Specialistas laikomas Tarybos ekspertu, kol jo neatšaukia (nepakeičia) delegavusi Lietuvos viešojo administravimo institucija arba kol pasibaigia ekspertų komisijos, į kurią jis buvo deleguotas, įgaliojimai ar jos (pavienio eksperto) darbas⁷⁰.

Sudarant ekspertų komisiją (parenkant pavienį ekspertą) nustatoma, kurių ekspertinių kompetencijų reikia, kad vertinamasis objektas būtų įvertintas

⁶⁹ Lietuvos Mokslo tarybos pirmininko įsakymas dėl Lietuvos Mokslo tarybos ekspertų ir jų veiklos bendrųjų taisyklių patvirtinimo 2018 m. sausio 29 d. Nr. V-42, TAR: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2650e2b0053911e8802fc9918087744d/asr>.

⁷⁰ Lietuvos Mokslo tarybos pirmininko įsakymas dėl Lietuvos Mokslo tarybos ekspertų ir jų veiklos bendrųjų taisyklių patvirtinimo 2018 m. sausio 29 d. Nr. V-42, TAR: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2650e2b0053911e8802fc9918087744d/asr>.

kokybiškai.

Ekspertų komisijos narys ar pavienis ekspertas, atlikdamas jam pavestą darbą, vadovaujasi šiais pagrindiniais principais: profesionalumo, nešališkumo, konfidencialumo, sąžiningumo, skaidrumo, lygybės. Taryba kiekvienų nelyginių metų pirmąjį ketvirtį svetainėje www.lmt.lt skelbia mokslo (meno) ekspertų ir ekspertų praktikų, atlikusių konkursinių objektų ekspertinį vertinimą per paskutinius dvejus kalendorinius metus, t. y. baigusį ekspertinį vertinimą ne anksčiau kaip priešpaskutinių nelyginių metų pirmą dieną ir ne vėliau kaip lyginių metų paskutinę dieną, sąrašą⁷¹, pvz., „Lietuvos mokslo tarybos mokslo (meno) ekspertų ir ekspertų praktikų, atlikusių konkursinių objektų ekspertinį vertinimą 2019–2020 metais, bei ekspertų komisijų vadovų sąrašas“, pateiktos 541 eksperto pavardės⁷².

Užduotį ekspertų komisijai ar pavieniui ekspertui įvertinti vertinamąjį objektą skiria komisiją sudaręs (pavienį ekspertą paskyręs) Komitetas ar Tarybos pirmininkas. Vertinamasis objektas gali būti MTEP konkursinio finansavimo srities objektas (paprastai – paraiška ar projekto ataskaita; toliau – konkursinis objektas); objektas, kuris nepriskiriamas konkursinio finansavimo sričiai (toliau – nekonkursinis objektas)⁷³.

Konkursams teikiamas paraiškas ir finansuotų mokslinių tyrimų ataskaitas vertina ekspertai, jų sąrašai skelbiami kas dveji metai, Europos Sąjungos fondų investicijų lėšomis finansuotuose vertinimuose dalyvavę ekspertai – po kiekvieno konkurso⁷⁴.

Kaip pavyzdį galima pateikti įvairių projektų vertinimus: vertinimas atliktas įgyvendinant 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 1 prioriteto „Tiksliniai moksliniai tyrimai sumanios specializacijos srityje“ priemonės Nr. 01.2.2-LMT-K-718 veiklą „Aukšto lygio tyrėjų grupių vykdomi moksliniai tyrimai, skirti kurti ūkio sektoriams aktualias MTEP veiklų tematikas atitinkančius rezultatus, kurie vėliau galėtų būti

⁷¹ Lietuvos Mokslo tarybos pirmininko įsakymas dėl Lietuvos Mokslo tarybos ekspertų ir jų veiklos bendrųjų taisyklių patvirtinimo 2018 m. sausio 29 d. Nr. V-42, TAR: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2650e2b0053911e8802fc9918087744d/asr>.

⁷² Lietuvos mokslo taryba, Ekspertų, atlikusių ekspertinį vertinimą 2019–2020 metais, sąrašas: <https://www.lmt.lt/lt/doclib/q5fuwifocamkzmc4uczrvk5xf23q8t5v>.

⁷³ Lietuvos Mokslo tarybos pirmininko įsakymas dėl Lietuvos Mokslo tarybos ekspertų ir jų veiklos bendrųjų taisyklių patvirtinimo 2018 m. sausio 29 d. Nr. V-42, TAR: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2650e2b0053911e8802fc9918087744d/asr>.

⁷⁴ Lietuvos mokslo taryba, Konkursinio finansavimo paraiškų ir ataskaitų vertinimą atlikusių ekspertų sąrašai: <https://www.lmt.lt/lt/ekspertine-veikla/konkursinio-finansavimo-paraiskuir-ataskaitu-vertinima-atlikusiu-ekspertu-sarasai/2698>.

komercinami“, pateiktos 46 ekspertų pavardės⁷⁵; vertinimas atliktas įgyvendinant 2014–2020 metų ES fondų investicijų veiksmų programos priemonės Nr. 09.3.3-LMT-K-712 „Mokslininkų, kitų tyrėjų, studentų mokslinės kompetencijos ugdymas per praktinę mokslinę veiklą“ veiklos „Studentų gebėjimų vykdyti MTEP (meno tyrimų) veiklas ugdymas“ poveiklę „studentų gebėjimų ugdymas vykdant mokslo (meno) tyrimus semestrų metu“, paskelbtos 27 ekspertų pavardės⁷⁶.

Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministerija savo paskelbto ekspertų sąrašo neturi. Ekspertai skiriami pagal veiklos reikalavimus Švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymais. Kasmetinio universitetų ir mokslinių tyrimų institutų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros, meno veiklos vertinimo aprašas⁷⁷ nustato kasmet vykdomo Lietuvos universitetų ir mokslinių tyrimų institutų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP), meno veiklos vertinimo eigą, jo metu nagrinėjamus duomenis ir jo rezultatus. MTEP ir meno veiklą vertina Tarybos pirmininko įsakymu sudarytos ekspertų komisijos. Meno veiklą vertinančios ekspertų komisijos sudaromos iš Tarybos Humanitarinių ir socialinių mokslų komiteto ir Lietuvos kultūros ir meno tarybos pasiūlytų ekspertų. MTEP ir meno veiklos vertinimą Taryba vykdo pagal savo nustatytas procedūras. Suaugusiųjų švietimo ekspertų komisijos nuostatai reglamentuoja, kad komisija sudaroma iš suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymo srities švietimo specialistų, mokslininkų, pedagogų, turinčių ekspertinio vertinimo patirtį. Ne mažiau kaip du penktadalius komisijos narių sudaro Ministerijai tiesiogiai nepavaldžių įstaigų darbuotojai⁷⁸. Rengiant „Tūkstantmečio mokyklą“ programą į ekspertų darbo tarybą buvo pakviesti švietimo ir vadybos srities specialistai (2021-03-30)⁷⁹.

⁷⁵ Lietuvos mokslo taryba, Aukšto lygio MTEP (SMART) programos 2021 m. vasario 18 d. kvietimo paraiškų naudos ir kokybės vertinimas. Konkursinį paraiškų vertinimą atlikusių ekspertų sąrašas: <https://www.lmt.lt/lt/doclib/2ttjfdsgfrj1vyk6gzrkzsq8ksh1wbwm>.

⁷⁶ Lietuvos mokslo taryba, Studentų tyrimų, 2021 m. kvietimo, paraiškų naudos ir kokybės vertinimas. Konkursinį paraiškų vertinimą atlikusių ekspertų sąrašas: <https://www.lmt.lt/lt/doclib/2ttjfdsgfrj1vyk6gzrkzsq8ksh1wbwm>.

⁷⁷ Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 1 d. nutarimo Nr. 149 „Dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo įgyvendinimo“ 2.2–2.6 papunkčių įgyvendinimo 2021 m. rugsėjo 2 d. Nr. V-1593: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/e4367a300bbe11ec9f09e7df20500045>.

⁷⁸ Suaugusiųjų švietimo ekspertų komisijos nuostatai. Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. birželio 22 d. įsakymu Nr. ISAK-1249: https://www.smm.lt/uploads/documents/Struktura/komisijos-ir-darbo-grupes/Suaug_sviet_komisija_2007_bendras.pdf.

⁷⁹ . Rengiant „Tūkstantmečio mokyklą“ programą pasitelkti ir išoriniai ekspertai. Švietimo naujienos: <https://www.svietimonaujienos.lt/rengiant-tukstantmecio-mokyklu-programa-pasi->

Pagal Lietuvos Respublikos Sporto įstatymą⁸⁰, valstybės biudžeto lėšos skirstomos per Sporto rėmimo fondą, kurį administruoja Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai pavaldus Švietimo mainų paramos fondas ir Centrinė projektų valdymo agentūra. Projektų paraiškų vertinimas susideda iš dviejų etapų. Vertinimo tvarka ir kriterijai nustatyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu. Pirma, vertinama atitiktis administraciniais reikalavimams atlieka Fondą administruojančios įstaigos. Administracinius reikalavimus atitinkantys projektai perduodami vertinti ekspertams. *Ekspertai yra samdomi konkurso būdu pagal nustatytus kvalifikacinius reikalavimus*. Sporto projektų vertintojai turi būti susipažinę su sportą reglamentuojančiais teisės aktais, turėti universitetinį išsilavinimą, vertinamos srities kvalifikaciją arba ne mažesnę kaip 3 metų darbo patirtį toje sporto srityje, kurios projektus jie vertina. Vertintojų pavardės atskleidžiamos pasibaigus visiems vertinimams, paskelbus visus tų metų Fondo lėšų skyrimo rezultatus ir dokumentus⁸¹. Savotiškai atrodo Švietimo mainų paramos fondo ekspertų atranka. Pavyzdžiui, Švietimo mainų paramos fondas, administruojantis Sporto rėmimo fondo finansavimą, pakartotinai skelbia sporto projektų paraiškų vertinimo ekspertų atranką (2021 sausio 07 d.). Minimalūs reikalavimai ekspertui: turėti aukštąjį universitetinį arba jam prilyginamą išsilavinimą; mokėti norminę lietuvių kalbą; gebėti dirbti kompiuteriu („MS Windows“, „MS Office“); asmuo turi būti nepriekaištingos reputacijos; turi turėti sporto srities kvalifikaciją arba ne mažesnę kaip 3 metų profesinę patirtį sporto srityje⁸².

Galima pastebėti skirtumą tarp teismo ekspertų (arba specialistų, paskirtų pateikti išvadą baudžiamojoje, civilinėje arba administracinėje byloje) ir ekspertų, kurie būna skiriami įvertinti MTEP projektus ir veiklą. Teismo eksperto išvada teismui nepriklausoma, analizuojama tarp kitų įrodymu. Jei pateikiama apeliacija, tai gali būti paskirta ir nauja ekspertizė. Vertinant MTEP projektų paraiškas, ataskaitas eksperto (arba eksperto komisijos) sprendimas būna galutinis ir neskundžiamas. Ekspertinio darbo kokybę Taryboje užtikrina

telkti-ir-isoriniai-ekspertai/.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos Sporto įstatymas Nr. I-1151. Nauja redakcija nuo 2019-01-01: Nr. XI-II-1540, TAR: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.791BF9249C9C/asr>.

⁸¹ Sporto rėmimo fondas atviras visiems, bet kodėl ne visi džiaugiasi? *Delfi*, ŠMM: <https://www.delfi.lt/sportas/kitos-sporto-sakos/sporto-remimo-fondas-atviras-visiems-bet-kodel-ne-visi-dziaugiasi.d?id=84853717>.

⁸² Sporto rėmimo fondas: <https://www.srf.lt/tapkite-sporto-projektu-paraisku-vertinimo-ekspertu-2/>.

Komitetai pagal kompetenciją ir Tarybos pirmininkas⁸³.

4. Eksperto ir specialisto išvados: panašumai ir skirtumai

Specialisto išvada yra jo pažinimo proceso eigos ir rezultatų analizės bei sprendimo formavimo rezultatas. Tai tyrimo veiksmas, kaip jo specialiųjų žinių taikymo procesas konkrečiam objektui, dalyko, dokumento, bylos aplinkybių ir kt. tyrimo atveju.

Eksperto ir specialisto nuomonė yra specialių žinių panaudojimo teisminiame procese formos. Kita vertus, specialisto nuomonė daugeliu atžvilgių skiriasi nuo eksperto nuomonės. Specialisto nuomonė – tai rašytinė nuomonė specialistui keliamais klausimais. Eksperto išvada – rašytiniai atsakymai į jam užduotus klausimus. Specialisto išvada yra tik jo sprendimas tam tikrais klausimais. Specialistas, duodamas išvadą tyrėjo prašymu ar teisme, skirtingai nei ekspertas, neatlieka išsamaus ir visapusiško objekto tyrimo, naudodamasis specialiomis žiniomis. Paprastai jis apsiriboja tik jam pateiktų daiktų – daiktų, medžiagų ir dokumentų – tyrimu, o specialias žinias naudoja tik tam, kad nuspręstų apie daiktų atributus.

ABTĮ nepateikia aplinkybių, kurias nustatant reikia atlikti ekspertizę, tačiau administracinių teismų praktika patvirtina, jog ji dažniausiai skiriama sprendžiant iš tiesų sudėtingus ir specifinius klausimus, kai ekspertizės išvada tampa tiesiog būtinu įrodymu. Pavyzdžiui, ekspertizės buvo skirtos atsakyti į byloje iškiliusius svarbius klausimus statybos teisinių santykių sferoje – dėl statinių defektų priežasčių, mokestiniuose ginčuose – nustatant turto vertę, tarnybinuose ginčuose – darbingumo lygiui nustatyti, nelaimingo atsitikimo darbe atvejais – apdraustojo būklei nustatyti, energetikos teisinių santykiuose – šilumos energijos sąnaudų skaičiavimams, dujų paskirstymo kainų, konkrečių dujų reguliuojamiesiems vartotojams kainų nustatymo tinkamumui ir pagrįstumui įvertinti, žemės teisiniuose santykiuose – istorinių-archyvinių dokumentų vertinimui, ginklų ir šaudmenų kontrolės bylose – dėl ginklo priskyrimo tam tikrai kategorijai ir kt.⁸⁴

ABTĮ nenumatyta, kad ekspertizės skyrimui būtinas bylos šalių sutikimas ar prašymas. Šią išvadą patvirtina ABTĮ 43 straipsnio 4 dalis, reglamentuojanti

⁸³ Lietuvos Mokslo tarybos pirmininko įsakymas dėl Lietuvos Mokslo tarybos ekspertų ir jų veiklos bendrųjų taisyklių patvirtinimo 2018 m. sausio 29 d. Nr. V-42, TAR: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2650e2b0053911e8802fc9918087744d/asr>.

⁸⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant Administracinių bylų teisenos įstatymo normas, apibendrinimas: https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2018/01/23_apibendrinimas.pdf.

išlaidų ekspertizei paskirstymą, kai ekspertizė daroma teismo iniciatyva. Toks reglamentavimas reiškia, jog teismui manant, kad byloje iškilo klausimų, reikia laujančių specialių žinių, teismas gali pats skirti ekspertizę⁸⁵.

ABTĮ 62 straipsnio 4 dalis numato, jog eksperto išvada teismui neprivaloma, tačiau teismo nesutikimas su eksperto išvada turi būti motyvuojamas. Iš čia matyti, jog tai tik vienas iš įrodymų, kuris turi būti vertinamas kitų įrodymų visumoje, nesuteikiant jam jokios viršenybės kitų įrodymų atžvilgiu. Eksperto išvados, kaip įrodymo, specifiškumas ir reikalavimas nesutikimą su eksperto išvada atitinkamai motyvuoti lemia, kad eksperto išvada, jos pagrįstumo aspektu, gali būti paneigta taip pat naudojant specialias žinias, kurios patvirtintų, jog buvo naudojami netinkami tyrimo metodai, kad ekspertui buvo pateikti neteisingi išeities duomenys ir pan. Teisėtumo aspektu eksperto išvada galėtų būti paneigta, jei būtų nustatyta, kad ekspertizė paskirta ir atlikta neteisėtai, kad ekspertas nekompetentingas šioje mokslo srityje ir pan.⁸⁶ Už žinomai melagingos išvados davimą ekspertas atsako BK ir ATPK tvarka⁸⁷.

Specialistas kviečiamas tais atvejais, kai nagrinėjant administracinę bylą teisme reikia *specialių žinių* dokumentams, daiktams ar veiksmams ištirti bei įvertinti. Specialisto paaiškinimai gali būti surašomi atskirame dokumente, kuris turi būti pasirašytas⁸⁸. Teismų praktika patvirtina, jog specialisto paprastai prireikia tuomet, kai byloje surinkti duomenys yra prieštaringi ir reikia vertinti įrodymus, kurie jau buvo surinkti panaudojant specialias žinias, kurių teismas neturi⁸⁹. Dažniausiai specialistai buvo pasitelkti medicininiais dokumentams, projektinei dokumentacijai, žemėtvarkos bei teritorijų planavimo dokumentams ir kt. dokumentams ištirti bei įvertinti. Pažymėtina, jog skirtingai nuo ekspertų, vieningo specialistų sąrašo nėra, tačiau yra mokslo sričių, kur tokios kategorijos asmenys (kaip atestuoti specialistai ir pan.) išskirti, ir kas turi

⁸⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant Administracinių bylų teisenos įstatymo normas, apibendrinimas: https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2018/01/23_api-bendrinimas.pdf.

⁸⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant Administracinių bylų teisenos įstatymo normas, apibendrinimas: https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2018/01/23_api-bendrinimas.pdf.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas, 59 str. 2 d., TAR: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.67B5099C5848/asr>.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas, 61 str., TAR: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.67B5099C5848/asr>.

⁸⁹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant Administracinių bylų teisenos įstatymo normas, apibendrinimas: https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2018/01/23_api-bendrinimas.pdf.

reikšmę vertinant jų pateiktus paaiškinimus⁹⁰. Specialistas turi tokias pat kaip ir ekspertas teises, jis taip pat išpėjamas dėl administracinės ir baudžiamosios atsakomybės už žinomai melagingų paaiškinimų davimą, jis gali būti nušalintas ABTĮ 47 straipsnio 2 dalies 2 ir 3 punkte įtvirtintais bendrais pagrindais, už neatvykimą be pateisinamų priežasčių pas bylą posėdžiui rengiantį teisėją ar į teismo posėdį specialistui gali būti skirta bauda⁹¹.

Išvados

Administracinis procesas apima ne tik teisinius ginčus, o specialių žinių panaudojimo poreikis kyla ir priimant administracinius sprendimus viešajame administravime bei nagrinėjant administracinius ginčus ne teismo tvarka, t. y. administracinės procedūros ar kvazi-teismine tvarka. Specialiųjų žinių pobūdis leidžia atriboti atskiras ekspertizijų, ar specialisto atliekamo objektų tyrimo rūšis ir apibrėžti jų kompetenciją. Specialistui netaikomi tokie griežti kaip ekspertui kvalifikacijos reikalavimai. Specialistui užtenka turėti specialių žinių ar įgūdžių, turėti tam tikrą profesiją, tuo tarpu ekspertui reikalingas specialus parengimas, aukštasis išsilavinimas, reikalavimas būti įrašytam į Lietuvos Respublikos ekspertų sąrašą. Pažymėtina, jog formalių reikalavimų nebuvimas nereiškia, kad neturi būti rūpinamasi specialisto, dalyvaujančio procese, turima kvalifikacija, kuri dažnai nėra žemesnė už eksperto kvalifikaciją. Specialisto turimų specialiųjų žinių sąvoka nėra apibrėžta įstatymuose, ypač VAĮ bei jį lydiniuose teisės aktuose.

Galima pastebėti skirtumą tarp teismo ekspertų (arba specialistų, paskirtų pateikti išvadą administracinėje byloje) ir ekspertų, kurie būna skiriami įvertinti MTEP projektus ir veiklą. Teismo eksperto išvada teismui yra nepriklausoma, analizuojama tarp kitų įrodymu. Jei pateikiama apeliacija, tai gali būti paskirta ir nauja ekspertizė. Vertinant MTEP projektų paraiškas, ataskaitas eksperto (arba eksperto komisijos) sprendimas dažniausiai yra pagrindas galutiniam administraciniam sprendimui priimti. Galutinį sprendimą priimančios institucijos savo įsakymu tiesiog patvirtina pasiteltų ekspertų, kurie vertina pateiktas paraiškas, išvadas. Tačiau, ne visada mes galime kalbėti tokiose situacijose apie ekspertus, pavyzdžiui, autorei teko nagrinėti bylas, kur ekspertais

⁹⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant Administracinių bylų teisenos įstatymo normas, apibendrinimas: https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2018/01/23_apibendrinimas.pdf.

⁹¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant Administracinių bylų teisenos įstatymo normas, apibendrinimas: https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2018/01/23_apibendrinimas.pdf.

tam tikros sporto šakos kviečiami žurnalisto išsilavinimą turintys sporto mėgėjai, kurie negali būti laikomi net specialistais vertinamoje srityje. Kalbant apie Lietuvos mokslo tarybos finansuojamų projektų vertinimą, pripažintina, kad tokius projektus vertina tos srities ne tik specialistai, turintys tam tikrą išsilavinimą, tačiau ir savo srities žinovai – ekspertai, kurie parenkami iš akademinės aplinkos profesūros. Taigi, siūlytina VAI įtvirtinti viešojo administravimo subjekto teisę pasitelkti specialisto ar eksperto pagalbą, o priimant poįstatyminius aktus, labai atidžiai vartoti eksperto sąvoką.

PROBLEMS OF APPLICATION OF SPECIAL KNOWLEDGE IN THE PUBLIC ADMINISTRATION

Eglė Bilevičiūtė

Summary

The administrative process of the Republic of Lithuania in a broad sense also includes the activities of public administration entities. Administrative decisions taken by public administration entities are subject to legality and reasonableness requirements. Administrative courts are the institution of judicial control, which, when resolving an administrative dispute, concludes in a decision whether an administrative decision taken by a public administration entity is lawful and duly based on facts and legal norms, as required by law. In the event of an administrative case involving questions requiring specialist knowledge in the field of science, art, technology or crafts, the court or judge must appoint an expert or instruct an expert body to carry out the expert examination. During the administrative dispute in court, the explanations of specialists may also be used. However, in the Law on Public Administration of the Republic of Lithuania we will not find the concept of an expert or a specialist, therefore the question arises whether a public administration entity has the right to use the assistance of a specialist or expert when making an administrative decision. Thus, the purpose of this article is to analyze the nature of administrative legal relations arising in public administration from a scientific point of view, to analyze the main aspects of the use of special knowledge in making administrative decisions and to present brief conclusions in this regard.

Keywords: public administration, administrative procedure, special knowledge, expert, specialist.